ERTAK TERAPIYA – BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVI

FAIRY TALE THERAPY – AN INNOVATIVE APPROACH TO CHILDREN’S SPEECH DEVELOPMENT

СКАЗКОТЕРАПИЯ – ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ РЕЧИ ДЕТЕЙ

Yuldasheva Dilafruz Maxamadaliyevna

FarDU maktabgacha ta’lim kafedrasi professori

e-mail : dilafruzyuldasheva12@gmail.com, yuldilaf@mail.ru

orcid: 0000-0001-7187-2330

Abdumannobova Husnigul Avazjon qizi FarDU magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ertak terapiyasining bolalar nutqini rivojlantirishdagi innovatsion pedagogik yondashuv sifatidagi ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq faoliyatini shakllantirish, lug‘at boyligini oshirish, bog‘lanishli nutqni rivojlantirish va kommunikativ kompetensiyalarni mustahkamlashda ertak terapiyasining pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, ertak asosidagi interfaol metodlar, dramatizatsiya, rolli o‘yinlar hamda ijodiy topshiriqlarning bolalar psixologiyasi va nutq rivojiga ta’siri ochib berilgan. Tadqiqot davomida ertak terapiyasining bolalarda mustaqil fikrlash, emotsional barqarorlik va ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rni asoslab beriladi. Maqolada innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanish orqali nutqiy nuqsonlarning oldini olish va korreksion-pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish bo‘yicha metodik tavsiyalar

ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglari, logopedlar hamda ota-onalar uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: Ertak terapiyasi, nutq rivojlantirish, maktabgacha ta’lim, innovatsion yondashuv, bolalar psixologiyasi, kommunikativ kompetensiya, interfaol metodlar, logopediya, bog‘lanishli nutq, pedagogik texnologiyalar

Annotation: **This article analyzes the significance of fairy tale therapy as an innovative pedagogical approach to children’s speech development from both scientific-theoretical and practical perspectives. The pedagogical possibilities of fairy tale therapy in forming speech activity, enriching vocabulary, developing coherent speech, and strengthening communicative competencies in preschool children are highlighted. In addition, the influence of interactive methods, dramatization, role-playing games, and creative tasks based on fairy tales on children’s psychological and speech development is revealed. The study substantiates the role of fairy tale therapy in developing independent thinking, emotional stability, and social adaptation skills in children. The article also presents methodological recommendations for preventing speech disorders and increasing the effectiveness of corrective-pedagogical activities through the use of innovative educational technologies. The research findings are of practical importance for preschool educators, speech therapists, and parents.**

Keywords: **Fairy tale therapy, speech development, preschool education, innovative approach, child psychology, communicative competence, interactive methods, speech therapy, coherent speech, pedagogical technologies.**

Аннотация: **В данной статье анализируется значение сказкотерапии как инновационного педагогического подхода к развитию речи детей с научно-теоретической и практической точек зрения. Освещаются педагогические возможности сказкотерапии в формировании речевой**

деятельности детей дошкольного возраста, расширении словарного запаса, развитии связной речи и укреплении коммуникативных компетенций. Также раскрывается влияние интерактивных методов, драматизации, ролевых игр и творческих заданий, основанных на сказках, на психологическое и речевое развитие детей. В ходе исследования обосновывается роль сказкотерапии в развитии самостоятельного мышления, эмоциональной устойчивости и навыков социальной адаптации у детей. В статье разработаны методические рекомендации по предупреждению речевых нарушений и повышению эффективности коррекционно-педагогической деятельности посредством использования инновационных образовательных технологий. Результаты исследования имеют практическое значение для педагогов дошкольных образовательных организаций, логопедов и родителей.

Ключевые слова: **Сказкотерапия, развитие речи, дошкольное образование, инновационный подход, детская психология, коммуникативная компетенция, интерактивные методы, логопедия, связная речь, педагогические технологии.**

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadallik bilan rivojlanayotgan davrda maktabgacha ta’lim tizimida bolalarning nutqini rivojlantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarining dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Ayniqsa, maktabgacha yosh davrida nutqning to‘laqonli shakllanishi bolaning keyingi intellektual rivoji, tafakkuri, ijtimoiy moslashuvi hamda ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy pedagogik amaliyotda bolalar nutqini rivojlantirishning innovatsion, interfaol va psixologik jihatdan samarali usullarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. So‘nggi yillarda maktabgacha ta’lim tizimida bolalarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik

texnologiyalar orasida ertak terapiyasi alohida e’tiborga sazovor bo‘lmoqda. Ertak terapiyasi bolaga nafaqat estetik zavq ulashuvchi vosita, balki uning ichki kechinmalari, hissiy holati, tafakkuri va nutq faoliyatiga ta’sir ko‘rsatuvchi samarali psixologik-pedagogik metod sifatida namoyon bo‘ladi. Ertaklar orqali bolalarda so‘z boyligi kengayadi, mustaqil fikrlash rivojlanadi, bog‘lanishli nutq shakllanadi hamda muloqot qilish ko‘nikmalari mustahkamlanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishi ko‘p jihatdan emotsional muhit, muloqot sifati va ijodiy faoliyat bilan uzviy bog‘liqdir. Ertak terapiyasi esa aynan ushbu omillarni birlashtirgan holda bolaning psixik va nutqiy rivojiga kompleks ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, dramatizatsiya, rolli o‘yinlar, obrazli ifoda va dialogik nutq elementlari bolalarning erkin fikr bayon etishiga, talaffuz va intonatsiyani to‘g‘ri shakllantirishiga yordam beradi. Shu bilan birga, ertak terapiyasi nutqiy nuqsonlarning oldini olish va korreksion ishlarni tashkil etishda ham samarali vositalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi ertak terapiyasining bolalar nutqini rivojlantirishdagi innovatsion yondashuv sifatidagi pedagogik va psixologik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda uni maktabgacha ta’lim amaliyotida qo‘llashning samarali metodlarini yoritishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bolalar nutqini rivojlantirish va nutqiy faoliyatni takomillashtirish masalalari pedagogika, psixologiya, logopediya hamda maktabgacha ta’lim metodikasi sohalarida keng tadqiq etilgan ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davrida bolaning nutqiy rivojlanishini ta’minlashda badiiy adabiyot, xalq og‘zaki ijodi va ertaklarning ahamiyati ko‘plab olimlar tomonidan alohida ta’kidlangan.

Rus psixologi Lev Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida bolaning nutqi ijtimoiy muhit va muloqot jarayonida shakllanishi asoslab berilgan. Olimning fikricha, bola nutqining rivojlanishida kattalar bilan hamkorlikdagi faoliyat va badiiy obrazlar muhim rol o‘ynaydi. Ushbu

nazariya ertak terapiyasining pedagogik asoslarini tushuntirishda muhim metodologik manba hisoblanadi. Shuningdek, Jean Piaget bolaning tafakkuri va nutqiy faoliyati bosqichma-bosqich rivojlanishini izohlab, maktabgacha yoshdagi bolalarda obrazli fikrlash ustunligini ta’kidlagan. Bu esa ertaklarning bolalar ongiga yaqin va tushunarli bo‘lishini hamda nutq rivojiga samarali ta’sir ko‘rsatishini ilmiy jihatdan asoslaydi. Ertak terapiyasining psixologik jihatlari Bruno Bettelheim tadqiqotlarida ham chuqur yoritilgan. Olim ertaklarni bolalarning ichki qo‘rquv va hissiy kechinmalarini yengishda samarali vosita sifatida baholaydi. Uning fikricha, ertaklar bolaning emotsional dunyosini boyitish bilan birga, nutqiy faolligini ham oshiradi. Ayniqsa, ertak qahramonlari bilan bog‘liq dialog va voqealarni qayta hikoya qilish jarayoni bog‘lanishli nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi.

O‘zbek pedagog olimlari tomonidan ham maktabgacha ta’limda nutq o‘stirish metodikasiga oid qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Tadqiqotlarda bolalarning lug‘at boyligini oshirish, dialogik va monologik nutqni shakllantirish, badiiy asarlar asosida nutqiy faollikni rivojlantirishning samarali usullari yoritilgan. Ayniqsa, xalq ertaklari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning bolalarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o‘rni alohida qayd etilgan.

So‘nggi ilmiy tadqiqotlarda ertak terapiyasining korreksion-pedagogik imkoniyatlariga ham katta e’tibor qaratilmoqda. Nutqida nuqsoni mavjud bolalar bilan olib boriladigan logopedik mashg‘ulotlarda ertaklardan foydalanish bolalarning emotsional holatini barqarorlashtirish, nutq apparatini faollashtirish va talaffuz kamchiliklarini bartaraf etishda samarali metod sifatida tavsiya etilmoqda. Shu jihatdan ertak terapiyasi zamonaviy maktabgacha ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiya sifatida muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda ertak terapiyasining bolalar nutqini rivojlantirishdagi innovatsion imkoniyatlarini aniqlash maqsadida pedagogik kuzatuv, suhbat, qiyosiy tahlil, diagnostik baholash hamda amaliy tajriba-sinov metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot maktabgacha ta’lim tashkilotining katta va tayyorlov guruhidagi bolalar ishtirokida olib borildi. Jarayonda bolalarning nutqiy rivojlanish darajasi, lug‘at boyligi, bog‘lanishli nutqi, talaffuz aniqligi va kommunikativ faolligi dastlabki diagnostika asosida baholandi. Tajriba ishlari davomida ertak terapiyasiga asoslangan mashg‘ulotlar tizimli ravishda tashkil etildi. Mashg‘ulotlarda xalq ertaklari, mualliflik ertaklari, didaktik ertaklar hamda psixokorreksion ertaklardan foydalanildi. Har bir mashg‘ulot bolaning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda interfaol metodlar asosida olib borildi. Jumladan, “ertakni davom ettir”, “qahramon nomidan hikoya qil”, “rollarga bo‘lib ijro etish”, “tasvir asosida ertak tuzish” kabi usullar qo‘llanildi.

Tadqiqot jarayonida dramatizatsiya, sahnalashtirish, ijodiy tasvirlash, dialogik muloqot va savol-javob metodlari orqali bolalarning nutqiy faolligini oshirishga alohida e’tibor qaratildi. Shu bilan birga, mashg‘ulotlarda AKT vositalari, audioertaklar, multimediali taqdimotlar hamda vizual materiallardan foydalanish orqali bolalarning qiziqishi va motivatsiyasi kuchaytirildi. Natijalarni aniqlash maqsadida tajriba boshida va yakunida bolalarning nutqiy ko‘rsatkichlari qiyosiy tahlil qilindi. Baholash mezonlari sifatida lug‘at boyligi, gap tuzish qobiliyati, bog‘lanishli nutq, mustaqil fikr bayon qilish, talaffuz aniqligi va kommunikativ faollik darajalari belgilandi. Olingan ma’lumotlar pedagogik tahlil asosida umumlashtirildi va ilmiy xulosalar chiqarildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari ertak terapiyasining bolalar nutqini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega innovatsion pedagogik yondashuv ekanligini ko‘rsatdi. Tajriba-sinov ishlari davomida ertak asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning nutqiy faolligini sezilarli darajada oshirgani kuzatildi. Ayniqsa, bolalarning yangi so‘zlarni o‘zlashtirish tezligi, gaplarni grammatik jihatdan to‘g‘ri tuzishi hamda voqealarni ketma-ket bayon etish ko‘nikmalarida ijobiy o‘zgarishlar aniqlandi.

Mashg‘ulotlarda dramatizatsiya va rolli o‘yinlardan foydalanish bolalarning dialogik nutqini rivojlantirishga samarali ta’sir ko‘rsatdi. Bolalar ertak qahramonlari

obraziga kirish orqali erkin muloqot qilishga, his-tuyg‘ularini ifodalashga va mustaqil fikr bildirishga faolroq intildilar. Bu esa ularning kommunikativ kompetensiyasi va ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalarining rivojlanishiga xizmat qildi. Shuningdek, ertak terapiyasi bolalarning psixoemotsional holatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatgani kuzatildi. Ayrim tortinchoq yoki nutqiy faolligi sust bolalarda mashg‘ulotlardan so‘ng o‘ziga bo‘lgan ishonchning ortgani, muloqotga kirishishdagi faollikning kuchaygani aniqlandi. Ertak mazmunidagi ijobiy obrazlar va axloqiy g‘oyalar bolalarda estetik did, mehr-oqibat, hamkorlik va ijobiy xulq-atvor ko‘nikmalarining shakllanishiga ham yordam berdi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ertak terapiyasi nafaqat nutqni rivojlantirish vositasi, balki bolaning shaxs sifatida har tomonlama kamol topishiga xizmat qiluvchi kompleks pedagogik texnologiya hisoblanadi. Ayniqsa, nutqida ayrim nuqsonlari mavjud bolalar bilan ishlashda ertak terapiyasining korreksion imkoniyatlari yuqori ekanligi amaliy jihatdan tasdiqlandi. Ertaklarni tinglash, qayta hikoya qilish va sahnalashtirish jarayonlari talaffuzni yaxshilash, lug‘at boyligini kengaytirish va bog‘lanishli nutqni shakllantirishda samarali natija berdi. Muhokama jarayonida ertak terapiyasining samaradorligi ko‘p jihatdan pedagogning ijodkorligi, tanlangan ertak mazmuni hamda mashg‘ulotlarni tashkil etish metodikasiga bog‘liq ekanligi aniqlandi. Shu sababli maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ertak terapiyasiga asoslangan mashg‘ulotlarni tizimli ravishda joriy etish, pedagoglarning metodik kompetensiyalarini rivojlantirish hamda innovatsion ta’lim texnologiyalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ertak terapiyasi maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda samarali va innovatsion pedagogik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ertak asosida tashkil etilgan ta’limiy faoliyat bolalarning lug‘at boyligini oshirish, bog‘lanishli nutqni shakllantirish, talaffuzni yaxshilash hamda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatdi. Ayniqsa, dramatizatsiya, rolli o‘yinlar va interfaol

metodlardan foydalanish bolalarning nutqiy faolligini kuchaytirib, ularning mustaqil fikrlash va erkin muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ertak terapiyasi bolaning psixologik holatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatib, emotsional barqarorlik, o‘ziga ishonch va ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalarining shakllanishiga yordam beradi. Ertaklarning tarbiyaviy va ma’naviy ahamiyati bolalarda axloqiy sifatlar, estetik did hamda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg‘ularini rivojlantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot davomida ertak terapiyasining korreksion-pedagogik imkoniyatlari ham yuqori ekanligi aniqlandi. Nutqida ayrim kamchiliklari mavjud bolalar bilan ishlashda ertaklardan foydalanish ularning nutq apparatini faollashtirish, bog‘lanishli nutqni rivojlantirish va muloqot jarayonidagi qiyinchiliklarni kamaytirishda samarali natijalar berdi. Bu esa ertak terapiyasining logopedik va psixologik mashg‘ulotlarda ham keng qo‘llash mumkinligini ko‘rsatadi.

Zamonaviy maktabgacha ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish davr talabi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, ertak terapiyasini ta’lim jarayoniga tizimli ravishda tatbiq etish, pedagoglarning metodik tayyorgarligini oshirish hamda ertak asosidagi interfaol mashg‘ulotlar mazmunini boyitish muhim ahamiyatga ega. Kelgusida ushbu yo‘nalishda ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kengaytirish, raqamli texnologiyalar asosida audio va multimedia ertaklardan foydalanish metodikasini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Umuman olganda, ertak terapiyasi bolalarning nutqiy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishini kompleks tarzda ta’minlovchi zamonaviy innovatsion texnologiya sifatida maktabgacha ta’lim amaliyotida keng qo‘llanishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lev Vygotskiy. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1982.
2. Jean Piaget. Bola psixologiyasi va intellekt rivoji. – Moskva: Prosveshcheniye, 1969.
3. Bruno Bettelheim. The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales. – New York: Vintage Books, 1976.

4. Korney Chukovskiy. Ikki yoshdan besh yoshgacha. – Moskva: Detgiz, 1963.
5. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Maktabgacha ta’lim davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022.
6. Bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
7. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
8. Logopediya bo‘yicha zamonaviy ilmiy tadqiqotlar to‘plami. – Toshkent, 2023.
9. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021.
10. Xalq ertaklari va bolalar tarbiyasi. – Toshkent: Ma’naviyat, 2019.